

İŞSİZLİK SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR ve YARARLANMA ŞARTLARI

Akın ŞİMŞEK^(*)

1 - GİRİŞ

Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortayı ifade eden işsizlik sigortası 4447 sayılı Kanun¹ ile 1999 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bu kapsamda oluşturulan işsizlik sigortası fonuna devlet, işveren ve sigortalı tarafından işsizlik sigortası primi ödenmekte ve oluşturulan bu fondan da sigortalı işsizlere Kanunda belirtilen süre ve miktarda işsizlik ödeneği verilmektedir.

İşsizlik ödeneği verilmesi için kanunla belirlenmiş sigortalılık süresi ve prim ödeme günü şartları bulunmakla birlikte ödeneği alabilmek

için sadece bu şartları sağlamak yeterli görülmemiş ve başka da hak kazanma şartları ile hak düşürücü nedenler belirlenmiştir.

Bu makalede işsizlik sigortasından sağlanan haklara ilişkin usul ve esaslar ile işsizlik ödeneğine hak kazanılmasında hak düşürücü nedenlerden bahsedilecektir.

2- İŞSİZLİK SİGORTASININ KAPSAMI

4447 sayılı Kanunun işsizlik sigortası uygulamasına ilişkin hükümleri 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile ikinci fıkrası kapsamında olanlardan bir hizmet akdine dayalı olarak çalışan sigortalıları (eski SSK sigortalıları gibi çalışanlar), 4857 sayılı Kanuna göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlardan 5510 sayılı Kanunun 52'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında işsizlik sigortası primi ödeyen isteğe bağlı sigortalılar ile aynı Kanunun ek 6'ncı

^(*) Kamu Yönetimi Uzmanı

¹8.9.1999 tarih ve 23810 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

maddesi kapsamındaki sigortalıları² ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde açıklanan sandıklara³ tabi sigortalıları kapsamaktadır.

5510 sayılı Kanunun; 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri(eski Bağ-Kur sigortalıları ile Emekli Sandığı iştirakçileri gibi çalışanlar), ikinci fıkrası kapsamında olanlardan bir hizmet akdine dayalı olarak çalışmayanlar ve üçüncü fıkrası, 5 inci, 6'ncı ve geçici 13 üncü maddeleri kapsamında olanlar ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesi kapsamında olmakla birlikte memur veya 399 sayılı KHK'ye tabi sözleşmeli statüde bulunanlar ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu, 2914 sayılı Yüksek Öğretim Personel Kanunu, 233 ve 399 sayılı KHK'ler ile 190 sayılı KHK'ye tabi kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunlarındaki hükümlerine göre sözleşmeli personel statüsünde çalışanlar ile 657 sayılı Kanuna göre geçici personel statüsünde çalıştırılanlar bu Kanun kapsamına dahil değildir (4447 SK. Md.46).

3- İŞSİZLİK SİGORTASI PRİMLERİ

Öncelikle belirtelim ki işsizlik sigortası zorunludur. 4447 sayılı Kanun kapsamına giren ve çalışmakta olanlar 4447 sayılı Kanunun yürürlüğe

girdiği tarihte bu kapsamda sigortalı olmuşlar, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yeni girenler ise işe başladıkları tarihten itibaren sigortalı olmaktadır. Sigortalılığın başlamasıyla birlikte, sigortalılar ile bunların işverenlerinin sigorta hak ve yükümlülükleri de işlemeye başlamaktadır (4447 SK. Md.48)

İşsizlik sigortası primi, sigortalının 5510 sayılı Kanunda belirtilen prime esas aylık brüt kazançlarından % 1 sigortalı, % 2 işveren ve %1 devlet payı olarak alınmaktadır. İsteğe bağlı sigortalılardan işsizlik sigortası primini ödeyenlerden ise % 1 sigortalı ve % 2 işveren payı alınmaktadır. İşverenler, işsizlik sigortasına ilişkin prim yükümlülükleri nedeniyle sigortalıların ücretlerinden herhangi bir indirim veya kesinti yapmamaktadırlar. Herhangi bir nedenle işçinin sigortalılık durumunun sona ermesi halinde, o ana kadar işçiden ve işverenden kesilen işsizlik sigortası primleri ile devlet payı iade edilmemektedir. İşsizlik sigortasına işverenlerce ödenen primler kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmekte, sigortalılarca ödenen primler de gerçek ücretin hesaplanmasında gelir vergisi matrahından indirilmektedir. İşsizlik sigortası gelirleri vergiye tabi değildir. Bu gelirlerden hiçbir vergi, resim ve harç kesintisi yapılamamaktadır (4447 SK. Md.49).

4- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNE HAK

KAZANMA ve BAŞVURU

4447 sayılı Kanuna göre işsizlik sigortası kapsamında çalışanlardan;

² Ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerleri ile 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişileri kapsamaktadır.

³ Banka emekli sandıkları ile diğer kuruluşların çalışanlarının sosyal güvenliği amacıyla kurulmuş münhasır sosyal güvenlik kurumlarını kapsamaktadır.

1. İş Kanununun 13 üncü maddesi veya 854 sayılı Deniz İş Kanununun 16'ncı maddesi yada 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunun 6'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen bildirim önellerine uygun olarak hizmet akdi işveren tarafından sona erdirilmiş olmak,

2. Hizmet akdi, süresi belli olsun veya olmasın sürenin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin İş Kanununun 16'ncı maddesinin (I), (II) ve (III) numaralı bentlerine veya Deniz İş Kanununun 14 üncü maddesinin (II) ve (III) numaralı bentlerine veya Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunun 7'nci maddesi ile 11 inci maddesinin birinci fıkrasına göre sigortalı tarafından feshedilmiş olmak,

3. Hizmet akdi, süresi belli olsun veya olmasın süresinin bitiminden önce veya bildirim önelini beklemeksizin İş Kanununun 17'nci maddesinin (I) ve (III) numaralı bentlerine veya Deniz İş Kanununun 14 üncü maddesinin (III) numaralı bendine veya Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunun 12 inci maddesinin birinci fıkrasına göre işveren tarafından feshedilmiş olmak,

4. Hizmet akdinin belirli süreli olması halinde, bu sürenin bitimi nedeniyle işsiz kalmak, Deniz İş Kanununun 7'nci maddesinin (II) numaralı bendinde belirtilen hizmet akdinin belirli bir sefer için yapılmış olması nedeniyle sefer sonunda işsiz kalmak,

5. İşyerinin el değiştirmesi veya başkasına

geçmesi, kapanması veya kapatılması, işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işten çıkarılmış olmak, Deniz İş Kanununun 14 üncü maddesinin (IV) numaralı bendindeki nedenlerle işsiz kalmak,

6. 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 21 inci maddesi kapsamında işsiz kalmak,

7. Yukarıda bahsedilen iş kanunları kapsamına girmeyen sigortalılardan hizmet akitleri, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu kapsamında yapılmış olan toplu iş sözleşmeleri veya toplu iş sözleşmesi bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu hükümleri doğrultusunda (a), (b), (c), (d) ve (e) bentlerindeki hükümlere paralel olarak sona ermiş olmak,

Şartını haiz şekilde sigortalılığı sona erenler İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne işten ayrılma bildirgesi ile birlikte hizmet akdinin feshedildiği tarihi izleyen günden itibaren otuz gün içinde⁴ doğrudan veya elektronik ortamda başvurması (4447 SK. Md.48) ve yeni bir iş almaya hazır olduklarını kaydettirmeleri ve ödenek için gerekli prim ödeme koşullarını sağlamış olmaları kaydıyla işsizlik ödeneği almaya hak kazanmaktadır. Ancak, işsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için hizmet akdinin başvuru sırasında grev, lokavt veya kanundan doğan ödevler nedeniyle askıya alınmamış olması gerekmektedir (4447 SK. Md.51). Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde;

⁴Mücbir sebepler dışında, başvuruda gecikilen süre işsizlik ödeneği almaya hak kazanılan toplam süreden düşülür(4447 SK. Md.48).

a) 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,

b) 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,

c) 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün,

Süre ile işsizlik ödeneği verilmektedir(4447 SK. Md.50). İşsizlik sigortası kapsamındaki kişileri hizmet akdine tabi olarak çalıştıran işverenin konkordato ilan etmesi, işveren için aciz vesikası alınması, iflası veya iflasın ertelenmesi nedenleri ile işverenin ödeme güçlüğüne düştüğü hallerde geçerli olmak üzere, işçilerin iş ilişkisinden kaynaklanan üç aylık ödenmeyen ücret alacaklarını karşılamak amacı ile İşsizlik Sigortası Fonu kapsamında ayrı bir Ücret Garanti Fonu oluşturulmuştur. Bu kapsamda yapılacak ödemelerde işçinin, işverenin ödeme güçlüğüne düşmesinden önceki son bir yıl içinde aynı işyerinde çalışmış olması koşulu esas alınarak temel ücret üzerinden ödeme yapılmakta ve bu ödemeler prime esas kazanç üst sınırını aşmamaktadır (4447 SK. Ek Md.1).

İşveren tarafından geçici görevle yabancı ülkeye gönderilen sigortalıların hak ve yükümlülükleri bu görevi yaptıkları sürece devam eder. Ülkeye dönmeleri ve gerekli genel koşulları yerine getirmeleri halinde kendilerine işsizlik sigortasından hak ettikleri ödemeler yapılır ve hizmetlerden yararlanmaları sağlanır (4447 SK. Md.48).

5- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNİN MİKTARI ve ÖDENMESİ

4447 sayılı Kanun kapsamında işsizlik sigortasına tabi olanlara verilecek günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas ka-

zançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkı kadar olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, döneminde geçerli on altı yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçmemektedir. Bu tutar Temmuz-Aralık 2011 döneminde geçerli brüt asgari ücret tutarı esas alınarak $837,00 \times 0,80 = 669,60$ TL'dir.

İşsizlik ödeneği her ayın sonunda aylık olarak işsiz kişinin kendisine ödenmektedir. İlk işsizlik ödeneği ödemesi ise ödeneğe hak kazanılan tarihi izleyen ayın sonuna kadar yapılmaktadır. İşsizlik ödeneği damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmamakta ve nafaka borçları dışında haciz veya başkasına devir ve temlik edilememektedir. Sigortalının kusurundan kaynaklandığı belirlenen fazla ödemeler yasal faizi ile birlikte geri alınmaktadır. Ölen sigortalı işsizlere ait fazla ödemeler geri tahsil edilmemektedir. Sigortalı, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresini doldurmadan tekrar işe girer ve işsizlik sigortası ödeneğinden yararlanmak için 4447 sayılı Kanunun öngördüğü şartları yerine getiremeden yeniden işsiz kalırsa, daha önce hak ettiği işsizlik ödeneği süresini dolduruncaya kadar bu haktan yararlanmaya devam etmektedir. İşsizlik sigortasının ödenme süresi içinde ödenmesi gereken geçici iş göremezlik ödeneğinin miktarı işsizlik ödeneği miktarından fazla olamamaktadır (4447 SK. Md.50).

6- İŞSİZLİK ÖDENEĞİNDE HAK DÜŞÜRÜCÜ NEDENLER

İşsizlik ödeneği almakta iken;

a) İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne teklif edilen mesleklerine uygun ve son çalıştıkları işin ücret ve çalışma koşullarına yakın ve ikamet edilen yerin belediye mücavir alanı sı-

nırları içinde bir işi haklı bir nedene dayanmaksızın reddeden,

b) İşsizlik ödeneği aldığı sürede gelir getirici bir işte çalıştığı veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan yaşlılık aylığı aldığı tespit edilen,

c) İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğünce önerilen meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimini haklı bir neden göstermeden reddeden veya kabul etmesine karşın devam etmeyen,

d) Haklı bir nedene dayanmaksızın İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne yapılan çağrılar zamanında cevaplamayan, istenilen bilgi ve belgeleri öngörülen süre içinde vermeyen,

Sigortalı işsizlerin işsizlik ödenekleri kesilir. Ancak yukarıda (c) ve (d) maddelerinde öngörülen ödeneklerin kesilme gerekçesinin ortadan kalkması halinde, işsizlik ödeneği ödenmesine yeniden başlanır. Ancak bu suretle yapılacak ödemenin süresi başlangıçta belirlenmiş olan toplam hak sahipliği süresinin sonunu geçemez. Muvazzaf askerlik dışında herhangi bir nedenle silah altına alınanlarla hastalık ve analık nedeniyle geçici iş göremezlik ödeneği almaya hak kazanan sigortalı işsizlerin işsizlik ödeneklerinin ödenmesi bu durumların devamı süresince durdurulur(4447 SK. Md.52).

7- SONUÇ

İşsizlik sigortası uygulamasında özellikle işverenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklardan en önemlileri de işsizlik sigortası nedeniyle işçinin ücretinden kesinti yapılmaması ve işsizlik sigortasına tabi çalışanlarına ilişkin işten ayrılma bildirgesinin zamanında verilmesidir.

Bu kapsamda işsizlik sigortasına ilişkin yükümlülükleri nedeniyle sigortalıların ücretlerinden indirim veya kesinti yapan işverenlere her bir sigortalı için 500,00 TL, işsizlik sigortasına hak kazanan şekilde hizmet akdi 4447 sayılı Kanunun 51 inci maddede belirtilen hallerden birisine dayalı olarak sona ermiş olan sigortalıları işten ayrılma bildirgesi düzenleyerek 15 gün içinde İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne göndermeyen işverenlere her bir fiil için ayrı ayrı 1.000,00 TL idari para cezası verilmektedir (4447 SK. Md.54).

İşsizlik sigortası uygulamasına ilişkin işlemlere karşı sigortalıların ve işverenlerin yapacakları itirazlardan Sosyal Sigortalar Kurumuna verilen görevlerle ilgili olanlar bu Kuruma diğerleri ise İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne yapılmaktadır. İtirazların, işlemin tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde yapılması ve 30 gün içinde sonuçlandırılması zorunludur. Yapılan itirazlar daha önce yapılmış bulunan işlemlerin uygulanmasını geciktirmemekte ve itiraz yoluna başvurulmuş olması ilgililerin yargı yoluna başvurma haklarını ortadan kaldırmamaktadır. İtirazlarda bu hak düşürücü sürelerin dikkate alınması gerekmektedir.

İşsizlik sigortasından sağlanan ödemedен yararlanılabilmek için sigortalı işsizin işten ayrılma bildirgesi ile birlikte hizmet akdinin feshedildiği tarihi izleyen günden itibaren otuz gün içinde İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğüne doğrudan veya elektronik ortamda başvurması gerekmekte olup mücbir sebepler dışında, başvuruda gecikilen süre işsizlik ödeneği almaya hak kazanan toplam süreden düşülmektedir.